

A TÖRÖK DÉLI NYITÁS POLITIKÁJA – SOFT POWER ESZKÖZÖK AFRIKÁBAN¹

DUDLÁK TAMÁS

Bevezetés

Az alábbi cikk Törökország és Afrika kapcsolatrendszerének alakulását vizsgálja, különös tekintettel az utóbbi másfél évtized fejleményeire, a törökországi Igazság és Fejlődés Pártja (AKP) 2002 óta tartó kormányzásának időszakára. Az alábbiakban a török–afrikai kapcsolatok bemutatása török nézőpontból, török fókusszal történik, ekképpen a török–afrikai kapcsolatokat Törökország általános külpolitikai törekvéseinek elméleti és térbeli kontextusába helyezem, míg az időbeli kontextust a két fél közti kapcsolatok történeti ismertetése biztosítja. Mint ahogyan a cím is egy általános összefoglalásra utal, a következőkben egyaránt szerepet kap a történelmi, politikai és gazdasági megközelítés, s ezeket a szempontokat igyekszem végig kiegyensúlyozottan tartani. Ugyanakkor a két fél közti kapcsolatok feltárása nem mentes a normatív szándéktól: az elemzés célja az eddigi eseményekkel való számvetés és a kapcsolatok jövőbeli elmélyítését célul kitűző pozitív szándék.

A realista megközelítés csupán államok közti kapcsolatrendszerre vonatkozó fejtegetései, úgy tűnik, jelen témánk elemzésekor nem biztosítanak elegendő magyarázati keretet. Mint majd látni fogjuk, nem állami tényezők sokasága járul hozzá a kapcsolatok komplex jellegéhez. Ezen aktorok elemzésbe való bevonása elengedhetetlen a globalizáció következtében feloldódó állam–állam viszonyrendszer meghaladásához (pluralista szemlélet).

Az elemzéshez török nyelvű forrásokra is támaszkodtam, ekképpen lehetséges első kézből megvizsgálni azt, hogy a török állam miként látja a saját helyzetét Afrika vonatkozásában. Ezen túlmenően viszont érdemes – bár sokkal korlátozottabb keretek között – azt is göröcső alá venni, hogy a török külpolitika milyen visszhangra talál az egyes afrikai országok körében. Elsődleges forrásként török fejlesztéspolitikai és külpolitikai koncepciókat (kormányzati szempont), híradásokat (nem feltétlenül kormányzati szempont) használtam fel, míg a másodlagos szakirodalmat a térségre és a török külpolitikára vonatkozó, javarészt angol nyelvű elemzések képviselik.

A továbbiakban alkalmazott földrajzi fogalom-meghatározás Észak-Afrika országaival kapcsolatban az Arab Liga afrikai tagjait érti, kivéve a kelet-afrikai Dzsibutit, Szomáliát és Comore-szigeteket, ugyanakkor beleértve az északnyugat-afrikai Nyugat-Szaharát. A Saharától délre fekvő területek ekképpen a kontinens összes többi országára vonatkoznak, beleértve az előbb említett kivételeket. Fekete-Afrika

alatt területileg ugyanezen a területen lévő országokat értem. Ezen megkülönböztetés azért fontos, mert a Törökországhoz földrajzilag, kulturálisan és történelmileg is sokkal közelebbi észak-afrikai országokkal és lakóikkal hagyományosan sokkal erősebb a török kapcsolat, mint Fekete-Afrika országaival. Így, ha a török–afrikai kapcsolatokban bekövetkező változást kívánjuk szemügyre venni, úgy a nem hagyományos terepen az utóbbi két évtizedben elért eredményekre kell hangsúlyt fektetni.

Ha a török–afrikai kapcsolatokat intenzitás és a nemzetközi helyzet alapján koroszakolni kívánjuk, négy korszakról beszélhetünk (Özkan–Akgün, 2010: 530):

1. oszmán korszak, mely Egyiptom 1517-es meghódításától datálható.
2. a Köztársaság kora, mely az alapítástól (1923) 1998-ig bezárólag a kapcsolatok legalacsonyabb szintű működését hozta.
3. 1998-tól az ún. Afrika-akcióterv megfogalmazásával a nyitás elkezdődött, de igazán csak 2005 után érte el csúcspontját.
4. 2005 óta folyamatosan bővülő kapcsolatok tanúi lehetünk.

A következőkben javarészt ennek a beosztásnak a segítségével tagolom a témát, a hangsúly azonban a közelmúlt legaktívabb időszakának fejleményein van, melyeket több szempontból (török külpolitika, török belpolitika, segélyezés, valamint kilátások) is vizsgálom.

Történelmi kapcsolatok Afrikával:

az Oszmán Birodalom és a Török Köztársaság 2002-ig

A történelmi kapcsolatok vizsgálata segít annak a kérdésnek a megválaszolásában, hogy mennyire új jelenség az utóbbi években a török külpolitikában Afrika irányában tapasztalható aktivitás, illetve hogy ennek a „nyitásnak” a lehetséges előképeit az Oszmán Birodalom afrikai kapcsolataiban vizsgálhassuk. A kapcsolatok történelmi aspektusát illetően az előzmények egészen az Oszmán Birodalom² idejére vezethetők vissza, mely maga is jelentékeny észak-afrikai területek birtokosa volt. Ezzel szemben viszont csak elszigetelt események és rövid időszakok kötődnek a Birodalom és a szubszaharai Afrika tényleges kapcsolatrendszeréhez.³ Az oszmánok 1517-ben az egyiptomi központú Mameluk Birodalom legyőzésével kezdték meg afrikai térhódításukat, bár az észak-afrikai muszlim történelemben nem ők valósították meg először a török uralmat. Korábban az Egyiptomban uralkodó Túlunidák (868–905), Ihsídidák (935–969), Ajjúbidák (1171–1250), illetve maguk a mamelukok (1260–1517) is mint török eredetű dinasztiák uralkodtak a többségében arab lakosság fölött. (Demir, 2014: 263)

Az Oszmán Birodalom 1517-től kezdődően tehát a portugálok ellenlábasaként Kelet-Afrikában, a spanyolok riválisaként pedig Északnyugat-Afrikában szerzett pozíciókat, illetve alakított ki befolyási övezetet (Marokkó kivételével az összes észak-afrikai muszlim területet sikerült szultáni befolyás alá vonni), mely azonban a birodalom gyengülésével párhuzamosan egyre inkább visszaszorult.⁴ A belső afrikai területek viszonylatában említésre méltó az a védelmi szerződés, melyet az Oszmán Birodalom 1575-ben a mai Niger területén fekvő Kanem Burnu Birodalommal kötött.

Ennek értelmében az oszmán szultán még fegyvereket és kiképzőtiszteket is küldött a Szaharától délre. (Hazar, 2000: 109–110) Az Oszmán Birodalom szubszaharai kapcsolatainak további példája, hogy Fokváros muszlim közössége 1863-ban az oszmán szultán közbenjárására Isztambulból kapott új imámot. Nigériában 1894-től Mohamed Sitta Bej személyében oszmán különmegbízott igazgatta a helyi muszlimok ügyeit.

A Török Köztársaság 1923-as megalapítása, valamint a kalifátus egy évvel későbbi eltörlése éles váltást hozott az Oszmán Birodalom által eddig képviselt muszlim dimenzió vonatkozásában is: a Török Köztársaság szekuláris berendezkedésű nemzetállam lett, mely megszakította korábban említett vallási kapcsolatait az afrikai területekkel. Az új főváros Ankara lett, Isztambul korábbi, nemzetközi pozícióját pedig az is csorbította, hogy 1924-ben megszüntették a muszlimok vallási vezetésében a legfőbb autoritást jelentő kalifátust.

A fiatal állam külpolitikai ideológiáját a bezárkózás, gyakorlatát a közvetlen környezetében tapasztalható minimális külpolitikai aktivizmus kettőssége alapján lehet leírni. Törökország az '50-es és '60-as években függetlenedő összes afrikai állam létrejöttét elismerte, bár a nyugati államok iránti szimpátiából egyik állam függetlenségét sem támogatta. (Demir, 2014: 264) Fekete-Afrikában az első külügyi képviselő (konzulátus) Lagos-ban 1956-ban nyílt meg. A dekolonializáció idején Törökország ezen túlmenően nem élt azzal a lehetőséggel, hogy új és tartós kapcsolatokat kezdeményezzen az afrikai országokkal. Az 1974-es ciprusi válság ebben hozott némi változást, ekkor ugyanis az ország hagyományos nyugati szövetségeseivel a kapcsolat megromlott, így a török vezetés elindított egy külpolitikai diverzifikációs folyamatot, mely részben Afrikát is érintette. (Afacan, 2013: 48) Minthogy azonban a kontinensre vonatkozóan hiányoztak az ismeretek és a stratégiai célkitűzések, valamint a nyitást támogató valódi belső ösztönzők, így a siker is elmaradt. (Özkan–Akgün, 2010: 531)

Afrikát a török közvélemény sokáig csak az éhínség, szegénység és betegség toposzszerű képeihez tudta társítani, a kontinensben rejlő lehetőségek más, hiteles ismeretek hiányában nem kerültek be sem a közgondolkodásba, sem a politikai döntéshozatal folyamatába. Ugyanakkor az Afrika felé nyitó török külpolitikai vezetés saját aktivitását úgy értelmezte, hogy „Törökország hagyományosan jó kapcsolatokat ápol az afrikai kontinenssel”. Ennek az állításnak csak akkor adhatunk

Afrikát a török közvélemény sokáig csak az éhínség, szegénység és betegség toposzszerű képeihez tudta társítani, a kontinensben rejlő lehetőségek más, hiteles ismeretek hiányában nem kerültek be sem a közgondolkodásba, sem a politikai döntéshozatal folyamatába.

igazat, ha a kapcsolatok hiánya és a jó kapcsolatok közé egyenlőségjelet teszünk. (Özkan–Akgün, 2010: 532)

Az említett gyenge kísérletek után az első komolyabb lépés, melyet a török kormány Afrikával kialakított viszonyában tett, egy Afrikát stratégiai keretbe helyező dokumentum megalkotása volt. Ez az 1998-as ún. Afrika-akcióterv İsmail Cem külügyminisztersége idején egyfajta reakcióként is értelmezhető az Európai Unióval szemben érzett csalódásra, minthogy az a várakozások ellenére 1997-ben nem vette fel Törökországot a tagjelölt országok közé. (Özkan–Akgün, 2010: 532)

Az 1998-as akcióterv kidolgozása az illetékes nagykövetségek bevonásával zajlott, akikkel a témát közösen megvitatták és az alábbi pontokban foglalták össze a legfontosabb teendőket:

- a kapcsolatok javításának formái között: magas rangú látogatások (államfői, miniszteri, parlamentáris) szervezése a felek között, a kapcsolatfelvételek gyakoriságának növelése, a kapcsolattartás állandó fórumainak megalkotása
- üzletemberek találkozájának szervezése
- közös kereskedelmi tanácsok felállítása
- Törökország részvétele az Afrikai Fejlesztési Bankban, illetve az Afrikai Exim bankban
- török bankok afrikai országokban történő bankfiókhoz való hozzájárulása
- kulturális megegyezések, egyetemek közti kapcsolatfelvétel, ösztöndíjas hallgatók és oktatók cseréje
- az Afrikai Tanulmányok Intézetének megalapítása Törökországban
- humanitárius segítségnyújtás Afrikában, az ENSZ gazdasági és technikai segítségnyújtást célzó programjaihoz való török hozzájárulás
- katonai és biztonsági együttműködés, az afrikai partnerek meghívása törökországi kiképzésekre (Tamçelik, 2014: 388–390).

Minthogy a 2000-es évek végén tapasztalható belpolitikai válság és a 2000–2001-es törökországi gazdasági válság komoly erőforrás-kiesést okozott a kormány és a lakosság számára, így az akcióterv megvalósítása nem kezdődött el, hatása ugyanakkor érvényes maradt a 2002-ben hatalomra kerülő Igazság és Fejlődés Pártjának (AKP) időszakában is. Ekkortól egy máig is tartó új korszak kezdődik, amennyiben a török külpolitikai horizont számottevő kitérésének lehetünk tanúi.

A Köztársaság „bezárkózó” külpolitikája tehát sokáig dominálta a török–afrikai kapcsolatokat, melyben csak a '90-es évek és a hidegháború után kialakuló szabaddabb mozgástér hozott. Láthatjuk, hogy már az AKP-kormány előtt megkezdődött a két fél viszonylatában az érintkezések számának növekedése, aminek további emelkedéséhez, a kapcsolatok elmélyüléséhez a török gazdaság '90-es évekbeli gyengélkedései még nem biztosítottak kellő ösztönző erőt. Az alábbi táblázat már egy intenzívebb diplomácia időszakot mutat, ugyanakkor megfigyelhető ebben is az észak-afrikai országok, illetve Dél-Afrika túlsúlya.

A felek magasrangú látogatásai az Akcióterv és az „Afrika Éve” között	
1997 június	Yahya Jammeh gambiai elnök Törökországban
1997	Necmettin Erbakan miniszterelnök Líbiában
1998	Necmettin Erbakan miniszterelnök Nigériában
1999	Süleyman Demirel elnök látogatása Algériában
2000 június	Aziz Pahad dél-afrikai miniszterelnök helyettes Törökországban
2000	a török külkereskedelmi osztály vezetője Dél-Afrikában
2000 július	Olusegun Obasanjo nigériai elnök Törökországban
2000 szeptember	Hasan Gemici államminiszter a Kongói Demokratikus Köztársaságban és Gambiában
2001 április	Abdullah Gül külügyminiszter Algériában
2003	Ahmet Necdet Sezer köztársasági elnök Tunéziában
2003	Jacob Zuma dél-afrikai elnökhelyettes Törökországban
2005. március 1.	Erdoğan miniszterelnök Dél-Afrikában
2005 március	Erdoğan miniszterelnök Etiópiában
2005. március 28-30.	Erdoğan miniszterelnök Tunéziában
2005	Erdoğan miniszterelnök Marokkóban

▲ Forrás: Uchehara (2008)

A kapcsolatok dinamizálódása 2005 után

Az AKP első éveiben a külpolitikai porondon az iraki háború, a ciprusi válság, valamint az Európai Unióval való kapcsolatok alakulása az új kormány minden erejét lekötötte, így az afrikai nyitás tényleges megvalósulása 2005-re tehető. Amikor Recep Tayyip Erdoğan török miniszterelnök 2005 márciusában Etiópia után Dél-Afrikába is elutazott, akkor az esemény a török külpolitika történetében történelmi pillanatot jelzett: török kormányfő ugyanis a Köztársaság története során először látogatott az Egyenlítőtől délre. (Özkan–Akgün, 2010: 533) A programszerű nyitást még egy másik szimbolikus cselekedet is fémjelzte: 2005-öt a török vezetés „Afrika Évének” nevezte el.

Ahhoz, hogy az Afrikával kialakított kapcsolatok számára állandó keretet biztosítsanak, elengedhetetlen szerephez jut a kapcsolattartás intézményesülése. E folyamat részeként értelmezhető, amikor Törökország 2005-ben megfigyelő státuszt kapott az Afrikai Unióban. Ezt követően 2008-ban az AU Törökországot „stratégiai partnerré” nyilvánította. Ilyen státusszal csak Japán, India, Irán, Dél-Korea, Dél-Amerika, az EU és Kína rendelkezett abban az időben (Özkan–Akgün, 2010: 534) 2008 májusában Törökország 25. nem regionális tagként az Afrikai Fejlesztési Bankhoz is csatlakozott. Ennek gazdasági előnye nyilvánvaló: ez a török vállalatok számára lehetővé tette, hogy a kontinensen zajló gazdasági és befektetési projektekhez csatlakozhassanak.

2005. november 23–24-én rendezték meg az első Török-afrikai csúcstalálkozót Isztambulban a Török Stratégiai Tanulmányok Ázsiai Központja (TASAM) szervezésében. Itt alapvető célként fogalmazták meg, hogy a gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai kapcsolatokat fejlesszék, annak lehetőségeiről, az ehhez szükséges szabályozási környezet kialakításáról döntenek. Törökország baráti közeledéseként értelmezhető, hogy a török kormány is kifejezte együttműködési szándékát az afrikai problémák megoldásában. Abdullah Gül külügyminiszter az oszmánokra hivatkozva elmondta, hogy a törökök és afrikaiak mélyen gyökerező kapcsolatokkal bírnak. Az esemény remek alkalmat teremtett a felek közti kapcsolatfelvételtre úgy, hogy akkor még sem Törökország, sem pedig az afrikai országok nem rendelkeztek a másik felet tapasztalati úton is jól ismerő, kiterjedt szakértői gárdával. (Uchehara, 2008: 53)

A hosszú bizalomépítési és ismeretszerzési folyamat következő állomása a Török Üzletemberek és Iparosok Szövetsége (TUSKON) által szervezett 2006. december 12–14-ei II. Török-afrikai csúcstalálkozó volt. Az eseményen nagyjából 30 afrikai ország 550 képviselője (üzletemberek, miniszterek, tisztviselők) vettek részt további mintegy 1300 török üzletember társaságában. Harmadik alkalommal szintén Isztambulban, 2007. december 4-én tartották a kongresszust, ismét a TASAM szervezésében. Ekkor 40 afrikai ország képviselője volt jelen (több mint 60 miniszter, illetve kormányzati beosztott, valamint 500 üzletember), akiknek nagyjából 1500 török üzletemberrel nyílt lehetősége találkozni. A csúcstalálkozó hozománya, hogy megállapodás született a Török Együttműködési és Koordinációs Ügynökség (TİKA) Addisz-Abeában, Szudánban és Szenegálban nyitandó irodájáról. A találkozók eredményeképpen az üzletemberek által kötött számtalan megállapodás a kapcsolatok kormányzati szint alatt fejlesztéséhez is különös mértékben hozzájárult. (Uchehara, 2008: 54)

A IV. Nemzetközi Török–Afrikai Csúcstalálkozó 2008-ban a résztvevők számát tekintve újabb emelkedést hozott: immár 45 afrikai országból összesen több mint 3500 afrikai és török résztvevővel vált lehetővé a már meglévő kapcsolatok ápolása, valamint a potenciális új lehetőségek feltárása. A felek közti bizalmat erősítette Törökország „baráti” hozzáállása, a mindkét fél számára előnyös kapcsolatok víziója. A török kis- és középvállalkozások számára különösen kedvező feltételek nyíltak a külföldi terjeszkedésre, s ezek a fórumok tökéletes alkalmat szolgáltattak arra, hogy az első lépéseket Afrika irányába megtehessek. Ugyanezen évben egy új fórum is alakult: az I. Afrika–Törökország Együttműködési Csúcstalálkozó 2008. augusztus 18–24-én Isztambulban hat köztársasági elnök, öt elnök-helyettes, hét miniszterelnök, egy miniszterelnök-helyettes, tizennégy külügyminiszter és

tizenkét miniszteri rangú vezető részvételével összesen 49 afrikai országból érkező vendég társaságában zajlott. (Tamçelik, 2014: 395) Ezen esemény folytatásaként második alkalommal Egyenlítői Guinea fővárosában, Malabóban gyűlt össze a népes nemzetközi közönség 2014. november 19–21-én.

A török diplomácia irányváltását jól példázza az is, ahogyan egyre szélesebb körben kezdte el alkalmazni a diplomáciában nem konvencionálisnak számító eszközöket.⁵ Az imént felsorolt események a csúcstalálkozók diplomáciájának körébe tartoznak, melyek, multilaterális platformot biztosítanak a kapcsolatok elmélyüléséhez, illetve leegyszerűsítik a kapcsolatfelvételi folyamatot. (Tarrósy, 2014: 85)

Törökországot 2008-ban – nagymértékben az afrikai országok szavazatainak köszönhetően – az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagjává választották a 2009–2010-es periódusra. Az afrikai országok bizalmáért cserébe Törökország nem maradt hálátlan: az ország a következő években Afrika globális hangjaként szólalt fel mind az ENSZ-ben, mind pedig az Iszlám Konferencia Szervezetében (OIC). (Özkan–Akgün, 2010: 544) Az OIC 57 tagállama közül 27 afrikai, így ez a szervezet is fórumot kínál a török külpolitika számára a muszlim afrikai országokkal való együttműködéshez. Törökország aktív tevékenységének köszönhetően az OIC afrikai tagjai pozitívan viszonyulnak a törökökhöz.⁶

Ha az Afrika és Törökország közötti kereskedelmi kapcsolatok 2005 utáni szakaszának mérlegét szeretnénk megvonni, az utóbbi másfél évtizedben folyamatos növekedést láthatunk. Így a 2003-as 5,4 milliárd dolláros afrikai kereskedelmi volumen (export és import) 2008-ra háromszorosára növekedve majdnem elérte a 17 milliárd dollárt. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a kezdeti alacsony szintről magasabbra emelkedés jóval könnyebb és látványosabb, mint a már jól kiépült kapcsolatok elmélyítése és a kereskedelmi forgalom növelése két, egymásra régóta partnerként tekintő ország között. Ezen túlmenően, ha azt nézzük, hogy a teljes török külkereskedelmi volumen 2008-ban 300 milliárd dollárra tehető, akkor láthatjuk, hogy Afrika szerepe ebben az összegben még mindig meglehetősen kicsi volt. Ugyancsak elenyészőnek tűnik a török részesedés az afrikai kereskedelmi volumenben, amelyben például Kína 100 milliárd dollárt, India pedig 46 milliárdot képvisel. (Özkan, 2013: 142) Török viszonylatban azt mondhatjuk, hogy az afrikai nyitás első éveiben a már meglévő és kiépült kapcsolatok erősödtek meg, így például Törökország számára Dél-Afrika és Nigéria számított a legnagyobb afrikai kereskedelmi partnernek. (Özkan–Akgün, 2010: 534)

A Törökország által Afrikából importált termékek között kiemelkedő helyen szerepel a Líbiából és Algériából szállított olaj és földgáz. Ezek összértéke mintegy 1,3 milliárd dollárra tehető, míg Dél-Afrikából aranyat és gyémántot szállítanak Törökországba. (Kalaycioglu, 2011: 1290) A behozatal javarészt ezek a nyersanyagok teszik ki. A török befektetések legnagyobb része elsősorban Dél-Afrikába, másodsorban Szudánba, harmadrészt pedig Egyiptomba megy. Az exportcikkeket többnyire vas és acél, elektromos eszközök, építőanyagok, élelmiszer és textilipari termékek képviselik. Afrikában a török vállalkozások számára az alábbi területeken mutatkozik befektetési lehetőség: építkezések (kórház, iskola, út), mezőgazdasági

eszközök, élelmiszeripar, halászat, textilipar, bőripar, energiaipar, autóipar (traktor és kamion). (Tamçelik, 2014: 405–406)

A török–afrikai kapcsolatok vonatkozásában érdemes említést tenni a jelenleg Törökországban tartózkodó afrikaiakról is, akiket – eredetük alapján – három csoportra oszthatunk:

- kis számban vannak, akik Afrikából már az Oszmán Birodalom idején az országba érkeztek és letelepedtek, ők az ún. afro-törökök. Ők javarészt a nyugati és déli tengerpart környékén fekvő tartományokban élnek. (Öztürk–Eke, 2015: 36)
- Az afrikaiak másik részét azok adják, akik oktatási céllal érkeztek Törökországba. Számuk 2005-ben még csak 366 volt, míg 2015-re elérte a 9124 főt. Ezekből az állami ösztöndíjasok száma 2010-ben 333 volt, míg 2015-ben 1091 fő. (Öztürk–Eke, 2015: 36–37)
- A harmadik, legnagyobb számú elemet a menekült afrikaiak adják, akiknek a számát nehéz pontosan megbecsülni. Többnyire olyan afrikaiakról van szó, akik Európába tartó útjukon átmenetileg kényszerből Törökországban kényszerülnek maradni. Egyes becslések a fekete-afrikaiak számát csak Isztambulban 70 000 főre teszik. Legnagyobb részük törvényesen tartózkodik Törökországban, ám a munkavállalásra vonatkozó kemény török feltételeknek nehezen tesznek eleget, így illegális munkákra kényszerülnek. Kivételnek számítanak ebből a szempontból a Törökországban alkalmazott fekete-afrikai eredetű sportolók. (Öztürk–Eke, 2015: 37–38)

Belpolitikából külpolitika: a soft power elemek hatása

A hidegháborút végével a török külpolitika korábban egyértelmű nyugati orientációját és a nemzetközi közösség bipoláris szerveződését követően egyre inkább egy több irányban nyitott külpolitika kezdte felváltani. Ez az új irányvonal a különféle, nem atlanti kezdeményezésű szervezetekben való aktivitás megnövekedésében is megnyilvánult: Törökország több muszlim, arab vagy afrikai nemzetközi szervezetnek lett a tagja vagy kapott azokban megfigyelői státuszt. A Szovjetunió összeomlásával ugyanis az ország környezetében több olyan geopolitikai térség is „megnyílt”, ahol korábban a Szovjetunió egyértelmű fölénye miatt az aktivitás a külső szereplők számára meglehetősen korlátozott volt. Ezen a kedvező külső fejleményen túl azonban belső folyamatok is szerepet játszottak abban, hogy Törökország a nemzetközi politika porondján aktív szerepvállalásba kezdhetett és kezdett. Jelesül, a '90-es évekre a hagyományos és nyugati orientációjú török elit mellé felemelkedett egy vallásos és nacionalista elit is, mely muszlim, illetve török alapon határozta meg a külpolitikát, és a Nyugaton túli lehetőségek nagyobb fokú kiaknázása mellett tört lándzsát. A folyamat érdekessége, hogy az Európai Uniós csatlakozás előkészítése során – mely bizonyos fokú demokratizációval járt együtt – mind a '90-es, mind pedig a 2000-es években a törökországi politikai tér egyre befogadóbb lett az új elemekkel kapcsolatosan, a közvélemény és a civil társadalom egyre jobban előtérbe került, így az alternatívák politikai gondolkodásba való bekerülésével lehetőség nyílt a hagyo-

mányos Atatürk elveken nyugvó külpolitika átértékelésére. (Özkan–Akgün, 2010: 528) Maga az AKP is mint párt éppen ezt az új lendületet képviselte 2002-es hatalomra kerülése idején.

Törökországban az AKP-időszak elején, s egészen a legutóbbi időkig a hagyományos kemalista és az új konzervatív vallásos elit együttes jelenléte volt tapasztalható. Az előbbi rendelkezett az ún. hard power legfőbb eleme, a hadsereg fölött, ám azt a külpolitikai érdekérvényesítés során nem kívánta alkalmazni. A kemalista elit a nyugati katonai kapcsolatokban (NATO) és a minimalista külpolitikában (passzivitás, be nem avatkozás elve) hitt, meggyőződésük szerint ezek azok az elvek, amelyek a leginkább szolgálhatják az ország érdekeit. Ezzel szemben az új elit újdonsült gazdasági és politikai erejére támaszkodva a külpolitikai aktivizmus ideáját sajátította el, és sokdimenziós külpolitikára törekszik szerte a világon. Aktivizmusában azonban nem támaszkodhatott a hard power eszközökre – minthogy ilyennel nem is rendelkezett és nem is lett volna célszerű –, így csupán a rendelkezésre álló soft power elemekkel kezdhette meg Törökország nemzetközi „terjeszkedését”. Az tehát, hogy a török külpolitikában több belső érdekcsoport érdeke is leképeződik, természetes folyamat egy olyan országban, ahol sokféle identitás egymás mellett élését tapasztalhatjuk.

Az új, konzervatív vallásos elit külpolitikai paradigmáját Ahmet Davutoğlu, egykori egyetemi tanár, külügyminiszter, majd miniszterelnök alapozta meg *Stratégiai mélység. Törökország nemzetközi helyzete* című 2001-es művében. (Davutoğlu 2016) Davutoğlu úgy véli, hogy az új külpolitikai irányvonalaknak, melyeket Törökországnak ki kell dolgoznia, a hagyományos kapcsolatok mellett kiegészítő szereppel kell bírniuk, nem pedig azok helyét átvenni. Afrikáról úgy nyilatkozik, hogy mivel a kontinens a török külpolitika egyik leginkább elhanyagolt területe, ezért azonnali cselekvésre van szükség, hogy Törökország ebben a viszonylatban is képes legyen kihasználni a kínálkozó kedvező lehetőségeket.

Törökország afrikai nyitása egy relatíve új, ám mindenképpen markáns jelenség a nemzetközi kapcsolatok történetében. A globalizáció és az átalakuló világrend keretében a középhatalmak és a harmadik világbeli országok közötti kapcsolat egyre intenzívebbé válik; a diplomáciai kapcsolatok kiterjedtsége és mélysége fontos szerephez jut a nemzetközi fórumokon és az országok imázsépítési versenyében. Törökország motivációinak a térségben egyrészt – mint láthattuk – történelmi előzményei vannak, másrészt az aktívabb külpolitika az ország geopolitikai helyzetéből is levezethető. A legutóbbi időkben rendkívül aktívvá vált török diplomáciát jól jellemzi, hogy külföldön, s különösen Afrikában, megnövekedett a török külképviseletek száma, s Ankara kiterjedt külpolitikai tevékenységét és gazdasági sikerét látva a nemzetközösség is megnövelte diplomáciai kapcsolatait Törökországgal. A 2000-es években felívelő gazdaság azonban csupán az érem egyik oldalát jelenti,

emellett az ország geopolitikai helyzeténél fogva természetes hidat képez nem csupán Európa és Ázsia, hanem Eurázsia és Afrika között. Éppen ezen geopolitikai lehetőségek kiaknázásában látja a már említett Davutoğlu a török külpolitika fejlesztési lehetőségeit. (Davutoğlu, 2014: 17) A külpolitikai ideológiaváltás tehát annak a következménye, hogy a török belső piac fejlődése és az országban rejlő gazdasági potenciál kiterjesztésének érdeke – a korábbi elzárkózó politikával szemben – megkövetelte és megköveteli az új külgazdasági kapcsolatok kiépülését. Minthogy itt alapvetően kereskedelmi érdekekről van szó, úgy a külpolitikában az üzleti folyamatok zavartalansága érdekében a szomszédokkal és általában a világgal békés és feszültségmentes politikára kell törekedni. (Ezt Davutoğlu a már említett könyvében „zéró probléma a szomszédokkal” elvként fogalmazta meg.)

A kapcsolatok mélységével összefüggésben érdemes megjegyezni, hogy az afrikai török követségek számának nagyarányú növekedése bizonyos szempontból eltúlzott hivatkozási alap, s bár kétségkívül jó alapot nyújtanak a kapcsolatok kiszélesítésére, ezek többnyire csak korlátozott kapacitással, két-három fővel működnek. Akik a szakirodalomban a török külpolitika nyitási folyamatában megjelenő új területek szerepét eltúlozzák, azok gyakran ezt a diverzifikáltabb török külpolitikai aktivitást éppen a nyugati kapcsolatok feladásaként értelmezik. Ez nyilvánvalóan túlzás, valójában csak hangsúlyeltolódásokról beszélhetünk, minthogy Törökország külpolitikai (biztonsági) és gazdasági dimenziójában a nyugati kapcsolat továbbra is első helyen áll.

A bizalomépítés politikája és egyáltalán a külpolitikai aktivizmus az Igazság és Fejlődés Pártjának (AKP) 2002-es törökországi hatalomra kerülése óta a törökök afrikai és közel-keleti politikájának fontos sarokkövét jelenti. Ez pedig az ún. soft power elemek előtérbe kerülése révén valósult meg, mely a gyakorlatban azt jelentette, hogy az állam diplomáciai szerepvállalása mellett a társadalom kezdeményező elemei is pozícióba kerültek a külkapcsolatok alakításában. Ennek eredményeképpen a hagyományos állami diplomácia kiegészült a közösségi diplomáciával, ez a változás pedig témánk szempontjából is különös jelentőséggel bír. (Tarrósy, 2014: 73)

Az Afrikával való kereskedelmi kapcsolatok kiépülése valójában természetes következménye volt a török gazdaság prosperitásának, valamint a törökországi üzletemberek több évtizede tapasztalható nemzetközi nyitottságának. A szakirodalomban olykor csak „kereskedőállamként” (Kirişçi, 2009: 43) aposztrofált Törökország számára a '90-es évektől egyre inkább lehetőség mutatkozott a „kulturálisan rokon” területekkel való gazdasági együttműködésre. Ebben az aktivitási térben vallásilag, kulturálisan, történelmileg hasonló nemzeteket találunk, s ennek nagysága megfeleltethető az Oszmán Birodalom egykori kiterjedésével. Ehhez a kulturális befolyási övezethez kapcsolhatók még a rokon török népeket tartalmazó közép-ázsiai területek is. A megélnékülő gazdaságdiplomácia révén tanúi lehetünk egy új, vallásos kapitalista üzleti réteg, az ún. „anatoliai tigrisek” (*Anadolu kaplanlari*) felemelkedésének, akik többlettermelési kapacitásukat a '80-as években alakították ki, így exportorientált politikájukkal az említett térségek irányába nyithattak. Ezen vállalkozói

Nagykövetségek			
Afrikában		Törökországban	
1925	Egyiptom	2006	Szenegál
1926	Etiópia	2008	Szomália
1952	Líbia	2010	Gambia
1957	Marokkó		Mauritánia
1957	Tunézia	2011	Uganda
1957	Ghána		Kongói Demokratikus Köztársaság
1962	Nigéria	2012	Angola
1963	Algéria		Kenya
1963	Szenegál		Dzsibuti
1968	Kenya		Niger
1974	Kongói Demokratikus Köztársaság		Dél-Szudán
1979	Szomália		Ghána
2009	Tanzánia	2013	Ruanda
	Elefántcsontpart		Guinea
2010	Kamerun		Kongó
	Mali		Elefántcsontpart
	Ghána		Benin
	Uganda		Zambia
	Angola		
	Madagaszkár		
2011	Zambia		
	Zimbabwe		
	Mauritánia		
	Mozambik		
	Szomália		
	Gambia		
	Dél-Szudán		
2012	Niger		
	Namíbia		
	Burkina Faso		
	Gabon		
2013	Csád		
	Guinea		
	Eritrea		
	Dzsibuti		

réteg afrikai aktivitását az a tényező is segíti, hogy vallásilag és kulturálisan is közel állnak egyes afrikai szereplőkhöz.

Az „anatóliai tigrisek” térnyerése révén látható, hogy a török külpolitikában egyre jobban kifejeződnek a kereskedelmi és üzleti érdekek, egyre nagyobb teret kap a közösségi diplomácia a külkapcsolatok alakításában. Az új anatóliai közép-osztály az AKP-rendszer legfőbb bázisává vált, s többek között az afrikai nyitás

mögötti legfőbb társadalmi-gazdasági mozgatóerőt képviseli. (Şahin, 2010: 95) Az ő tevékenységük eredményeképp a török diplomácia nem csupán olyan eszköz, mely az ország védelme és biztonsága érdekében munkálkodik, hanem a kereskedelmi érdekek elősegítését is biztosítja. Valójában itt közös motivációról, a szereplők és szintek harmonikus cselekvéséről van szó: a civil szervezetek, a kormányzat és az üzleti körök érdekei az afrikai nyitásban megegyeznek. Ezek az érdekek és törekvések valójában épphogy egymás kiegészítéseiként szolgálnak, és ideális esetben egymást erősítik. (Uchegara, 2008: 56)

Az évek folyamán Afrika mint befektetési és kereskedelmi célterület a törökök számára nem vesztett értékéből. A globális pénzügyi válságot követően a Közel-Kelet és Afrika térsége is kedvező befektetési lehetőségeket kínált a fejlett világon túl. Mindemellett az Európai Unió integrációs folyamat elhúzóódása is a „nem hagyományos” irányokba terelte a török befektetők és a külpolitikai döntéshozók érdeklődését. Minthogy belátható időn belül a török vállalatok bizonyosan nem jutnak hozzá az európai közös piac által biztosított kedvező feltételekhez, így azok tevékenységeik egy részét a növekvő potenciállal bíró, felemelkedő piacok irányába szervezték meg. Afrika abból a szempontból is fontos, hogy Törökországból regionális szerepén túl globális szereplő is váljon, vagyis véleményét nemzetközi szinten is fontosnak tartásák. (Özkan–Akgün, 2010: 529) Az „afrikai nyitás” és az új külpolitikai aktivizmus tehát bizonyosan nem egy rövidtávú jelenség, hanem mind állami, mind pedig civil szinten az új globális körülményekhez való alkalmazkodásként értelmezhető lépés. Ezt a szerepkoncepciót már eddig is sikeresen sajátította el Törökország, így szert tett az afrikai országok szimpátiájára, ami pedig hozzájárult ahhoz, hogy az ország a nemzetközi politika porondján is elismerést szerezzen.

Az afrikai nyitás belpolitikai dimenziója tehát a nemzetközi változásokhoz hasonló, fontos szerepet tölt be és dinamikusan alakítja a törökországi belső viszonyokat. Az új, konzervatív muszlim befektetői bázis és hatalmi elit kialakítása, megerősödése és a régi, szekuláris vezetőréteg lecserélése az afrikai nyitással párhuzamosan már a 2000-es években megkezdődött Törökországban, mind a gazdasági, mind a politikai, mind pedig a katonai területre kiterjedően. Minthogy az afrikai nyitás az új elit hatalmi pozícióit erősíti, ennek a belpolitikai játszmánának Afrika is a részévé vált.

A belpolitikai küzdelmek egyik új fejleményére világít rá, hogy az AKP korábbi ideológiai szövetségese, az ún. Gülen-mozgalom által kifejtett civil tevékenység Afrikában a török kormánypárt részéről egyre több akadályba ütközik. (Shinn, 2015) Ennek gyökere a 2013 végén a török kormánnyal szemben kirobbant korrupciós botrány, mely során a kormány kihátrált addigi szövetségese, a Gülen-mozgalom mögül, s Erdoğan szavaival élve megkezdődött a „boszorkányüldözés” és az ún. „párhuzamos állam” visszaszorítása. Erdoğan legutóbbi látogatásai és az afrikai vezetőkkel kialakított politikai kapcsolatok így nagyjából 2014 eleje óta egyre erősebben a Gülenisták elleni közös fellépés afrikai megvalósításáról szóltak. (Ozdemir, 2015) A török kormánynak ez a helyi országok belügyébe beavatkozó, ezért különösen problematikus felhívása országonként különböző fogadtatásra talált. A kérésnek eleget

tevő országokban a Gülenhez köthető iskolák bezárása és így az Ankara érdekeit követő lépések megtétele a szuverenitás korlátozásaként is értelmezhető, ráadásul az említett oktatási intézmények megszüntetése komoly gazdasági és kulturális károkat okoz. Az említett iskolák ugyanis ezekben az országokban a csúcsmínőséget jelentik, a hasonló nyugati intézmények vetélytársai, de a helyiek számára a középiskolai, illetve egyetemi oktatásnak sok esetben az egyetlen elérhető modern verzióját képviselik. Minthogy egyértelmű és látható propagandatevékenységet a mozgalom tagjai nem fejtenek ki, és önmagukat általában csak lazán kapcsolják a mozgalomhoz, így a feltehetőleg nagyjából 110 ilyen oktatási intézményről pontos lista nincs, a török szervezet közreműködése a legtöbb esetben csak sejthető. Az azonosítást az is megnehezíti, hogy a létesítmények oktatási profilját az adott ország nemzeti tantervéhez igazítják. Általánosságban az látható, hogy a mozgalom tagjai és adományai jellemzően az alapításkor jutottak nagyobb szerephez, illetve a tanári kar egy részét törökök adják. Ezen intézmények bezárása esetén a létrejövő ürt nem egyszerű betölteni, hiába ígérte a török kormány, hogy saját maga is közreműködik egy új rendszer kialakításában: az oktatási tevékenység zavartalan biztosításához a török államnak nincsenek meg a szükséges kapacitásai. (Alexander, 2017) Márpedig egy ilyen iskolahálózat leépítése országimázs szempontból is erőteljesen megkérdőjelezhető: a nagyjából egy évtizede létező afrikai török kötődésű iskolákban egy olyan afrikai értelmiségi réteg nevelése zajlik, akik az államigazgatásba bekerülve a Törökországról kialakított pozitív képet magukkal vihetik, ez a bizalom pedig a még mélyebb török–afrikai kapcsolatok megvalósulásához elengedhetetlen tényező.

Humanitárius segélyezés és fejlesztéspolitika

Jelenleg Afrika-szerte fejlődést gátló intézményi és politikai jellegű akadályokkal találkozunk. A Száhel-övezetben és attól délre bukott államok sora helyezkedik el, s az arab tavasz eseményei következtében Líbia is a bukott államok közé került, de Egyiptomot is komoly veszély fenyegeti ebből a szempontból. A Száhel-övezet problémáinak ez az északra tolódása fokozódó biztonságpolitikai kihívást jelent a Földközi-tenger térségében, így az EU és Törökország politikájának a válságkezelés területén történő összehangolását kívánja. (Kasapoğlu, 2013)

Török részről a humanitárius segítségnyújtás (elég csak a szomáliai infrastrukturális beruházásokra gondolni) az afrikai helyzet stabilizálásában az első lépéseket jelenti, s ez kiváló kiindulási pont lehet a török diplomácia számára a kapcsolatok erősítésében. Az átalakulásban lévő afrikai térségben kulcskérdés, hogy melyik állam vagy politikai szervezet tud hathatós segítséget nyújtani a helyi erőknek azáltal, hogy követendő modellt nyújt a gazdaság, a társadalom és a politikai kultúra átalakításához. Az Afrikában jelenleg is zajló válságok nem oldhatók meg hagyományos katonai és diplomáciai eszközök révén, hanem egyes helyi társadalmaknak komplett újjáépítési projektekre van szükségük és ebben a folyamatban Törökország soft power projekciója kiemelkedő szerephez juthat.

A török kormány által nyújtott segélyek és az azokhoz kapcsolódó kimondott vagy kimondatlan elvárások a fejlesztéspolitika azon állandó dilemmájára utalnak,

hogy a „felülről ráerőltetett” fejlesztési projektek gyakorlati megvalósítása helyi ellenállásba ütközhet és akár kontraproduktív is lehet. A problémák megoldásának helyi, hagyományos módozatai is vannak, ezek ugyanakkor nem mindig vonhatók a külső aktorok befolyása alá, így az ilyen megoldások külső támogatása politikai okokból kétséges lehet. Ráadásul az is kockázati tényezőt jelent, hogy a nemzetközi közösség a válságzónák kezelésekor az intézményi képességek minél gyorsabb felépítésébe és „átruházásába” hajszolja magát, s ez igaz a humanitárius segélypolitikára is, mely minél rövidebb idő alatt kíván számokkal jól dokumentálható eredményeket felmutatni.

A gazdasági befektetések és a segélyezés mértékének megnövekedésével a politika is megjelenik az érintett területeken, s elkezd saját értékeinek terjesztését. A morálpolitika szintjén elmondható, hogy a jelenlegi török kormányzat mérsékelt iszlamizmusa hatékony eszköz lehet az AKP-kormány kezében, minthogy hidat képezhet az afrikai muszlimokkal kialakított kapcsolatokban. Az afrikai országok a Törökországgal kiépített kapcsolatok erősítésével fontos tapasztalatokhoz, illetve erőforrásokhoz juthatnak a gazdasági és politikai átalakulás hatékony kivitelezését illetően, s mindezt úgy, hogy helyi sajátosságaikról sem szükséges kényszerűen lemondaniuk. Törökország ugyanis a Közel-Kelet térségének egyetlen demokratikus muszlim országa, s erre építve a kormány a demokratikus és gazdasági transzformáció sikeres forgatókönyvére csak úgy hivatkozik, mint a „török modellre”. A modell dinamikussága éppen meghatározatlanságában gyökerezik, ami Afrika szempontjából azt jelenti, hogy Törökország a segítségnyújtást nem kondicionálja olyan mértékben, miképpen azt az EU vagy éppen az USA teszi. Míg a 2000-es években az itt felvázolt helyzet fokozottan igaz volt, addig az utóbbi években Törökország belső és külső feltételrendszerének megváltozása (közel-keleti konfliktusok, terrortámadások, demokratikus intézményrendszer leépülése, kurd békefolyamat leállása, gyengébb gazdasági teljesítmény) miatt ez az egyértelműen pozitív kép jelentős mértékben árnyalódott.

Ami a segítségnyújtás konkrét lépéseit illeti, ezen a téren Törökország már 1985-ben megkezdte tevékenységét, mely a már említett TÍKA 1992-es megalapításával sokkal egységesebb formát kezdett ölteni. A TÍKA első koordinációs irodáját 2005-ben Addisz-Abeában nyitották meg, amit 2006-ban a kartúmi, 2007-ben pedig a dakari iroda követett. (Ozkan, 2013: 142) Az afrikai fejlesztési segélyeket koordináló intézmény helyi irodáinak száma 2015-ben már 14-re emelkedett. (Öztürk–Eke, 2015: 39)

2012-ben Törökország több mint egymilliárd dollárnyi összegben költött humanitárius segélyezésre. Ezen összeg legnagyobb részesei Szíria, Pakisztán, illetve Szomália voltak. Ez az aktív humanitárius szerepvállalás a nemzetközi imázsépítés fontos részét képezi Törökország számára, mely ekképpen a globális békeközvetítés szerepét öltötte magára. (Tank, 2013: 1) Törökország nemzetközi segélyezéshez való nagymértékű hozzájárulása nyilvánvaló: a Global Humanitarian Assistance adatai szerint például 2013-ban és 2014-ben a harmadik legtöbbet segítő ország volt a világon. Ugyanakkor, ha a segélyezés mértékét a gazdasági teljesítőképesség

arányában számítjuk, a világon a legaktívabb segélyezőjének Törökországot találjuk. (Öztürk–Eke, 2015: 40)

Jelentős erőforrást megmozgató projekt volt az İHH (Humanitárius Segélyalapítvány) nevű török szervezet által 2007-ben indított Afrika Hályog Projekt, melyhez a szervezet olyan orvosokat és ápolókat biztosított, akik a hályogos szembetegségben szenvedők gyógyítását végezték. Afrikában mintegy tízmillióra teszik azok számát, akik a hályog következtében lettek vakok vagy látásuk károsult. A becslések szerint ezen esetek felében a beteg testrész egyszerű műtéttel gyógyítható. (Özkan–Akgün, 2010: 542) 2007 és 2011 között az ingyenes beavatkozásokat 52 531 betegen végezték el és mintegy 169 615 páciensnek nyújtottak szemvizsgálati szolgáltatásokat. A projekt keretében a TİKA biztosította a kórházi szakembereket és fizette költségeiket. A legnagyobb aktivitást Szudán, Szomália, Etiópia és Togo területén fejtették ki. (Apaydin, 2012: 270) A látványos segítséghez ráadásul még egy erős szlogen hangoztatása is társult: „Törökország 100 000 afrikai szemét nyitja fel.” (Özkan–Akgün, 2010: 542)

A 2011-es év fontos szakaszhatárát jelentette a török-afrikai kapcsolatoknak: a szomáliai humanitárius válság idején ugyanis Törökország Szomália legaktívabb partnerévé lépett elő.⁷ Ezt az elköteleződést politikai és társadalmi szinten is komoly tettek fémjelezték: Erdoğan a válság legegésőbb napjaiban személyes látogatásával biztosította a helyieket támogatásáról, akiknek a helyzete így nemzetközi nyilvánosságot kapott, bár a legnagyobb hatást a török miniszterelnök a török közvéleményre gyakorolt hatásával érte el. 2011. október 31-én a szomáliai török nagykövetség újrainyításával Törökország volt az első Afrikán kívüli ország, mely több mint két évtized elteltével ismét rendelkezett képvisellel Szomáliában. Ez a különleges érzékenység, mellyel Törökország ekkor közeledett Szomáliához, azóta is a kapcsolatok sarokkövének számít. 2011-es látogatását Erdoğan 2015. január 25-én mint köztársasági elnök megismételte Mogadishuban, ahol egy török közreműködéssel felépült kórházat adott át. (Özkan–Orakci, 2015: 1) Erdoğan látogatásai a diplomácia nem hagyományos formái közé, a fejlesztéspolitikai diplomácia körébe tartoznak. (Tarrósy, 2014: 84)

Törökország a krízishelyzet „megoldása” után sem maradt tétlen: 2011 után a humanitárius segélyek helyét Szomáliában a fejlesztési segélyek vették át. Ezek koordinálásán helyben mintegy 500 török dolgozik. A szomáliai fejlesztések során többek között az alábbi projektek valósultak meg:

- a mogadishui reptér újjáépítése
- út a reptér és a mogadishui városközpont között
- iskolák építése
- egy 200 ágyas kórház felépítése
- 100 ágyas gyermekkórház építése (Yardimeli)
- kutak fúrása
- a parlament épületének felújítása (TİKA)

- szemétszállító kamionok adományozása
- 15 000 fős menekülttábor ellátása (Török Félhold)
- 1600 fő szomáli diák számára ösztöndíj biztosítása törökországi tanulmányokhoz
- Korán-adományok, imámok küldése, mecsetek rekonstruálása (Diyamet)
- szomáli orvosok képzése török kollégáik által
- árvaház (ÍHH)
- öntözőberendezések (ÍHH) (Ozkan–Orakci, 2015: 6)

A török segítségnyújtás jellemzője, hogy feltételek nélkül, közvetlenül a kedvezményezettekhez juttatja el az adományokat. Az a tény, hogy a törökök közvetítők nélkül, a nemzeti szintű egészségügyi szervezeteket megkerülve, a helyi szervezetek bevonásával a helyszínen dolgoznak, értékes tapasztalatokhoz juttatják őket úgy, hogy növelik a hatékonyságot és csökkentik a közvetítők révén a projektekből elvont pénz mennyiségét. Ez a nagyobb rugalmasság lehetővé teszi a török segélyszervezetek számára, hogy általában olyan nehezen elérhető területeken is aktívak legyenek, ahová nyugati donorok pénze már nem jut el.⁸

A szakirodalomban „tradicionális donor” néven emlegetett „nyugati” szereplők és a „felemelkedő donorok” közti különbség a segítségnyújtás megközelítésében mutatkozik. Eszerint a hagyományos adományozó országok sokkal inkább stratégiai megfontolások alapján, jól meghatározott, „biztonságos” területeken dolgoznak, ahol a tevékenységük hatása jól megbecsülhető, a felesleges bonyodalmak a helyi hatalmakkal elkerülhetők. Ehhez képest az újonnan érkező segélyező országok sokkal inkább egyfajta strukturalista-funkcionalista megközelítést tettek magukévá. Ezek inkább támaszkodnak a helyiekkel meglévő kulturális kapcsolódási pontokra, közös tapasztalatokra és identitásra, hogy univerzális normák és elvek mentén mozgó céljaikat megvalósíthassák. Az új típusú donorok ennek érdekében gyakorta vállalnak kockázatot mind a célterület kiválasztásával, mind pedig a helyi hatóságokkal való együttműködés – beágyazottság – csekélyebb mértéke miatt. Ez utóbbi nyilvánvalóan kapcsolataik hiányosságaiból, illetve ezzel összefüggésben politikai érdekérvényesítő-képességeik gyengébb jellegéből adódik. (Akpınar, 2015) Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy ahogyan a „felemelkedő donorok” egyre jelentékenyebb mértékben vannak jelen az afrikai segélyezési politika alakításában, úgy ezek is igyekeznek a már meglévő állami kapcsolataikat és a központilag koordinált, egységes (politikai, gazdasági vagy morális) elvek mentén működő stratégiai segélyezést előtérbe helyezni.

Az egyszerű segélyezésen túlmenően a török szervezetek a humanitárius tevékenységet a béketeremtési célkitűzésekkel is összekapcsolják. A konfliktusterületeken a béke tartós megalapozása strukturális és társadalmi tényezők meglétéen múlik. Az előbbi kategóriába a jó kormányzás, az erős intézmények és a jog érvényesülése tartozik. Ehhez a törökök infrastruktúra-építéssel, technikai segítségnyújtással,

valamint az állami intézményekre vonatkozó kapacitásépítő programokkal tudnak hozzájárulni. A béketeremtés társadalmi alapjainak létrehozása során a hangsúly az oktatási programokon, a kulturális és vallási tevékenységeken, valamint a különböző gazdasági partnerségek megvalósításán van. Mindezen programok során különösen fontos, hogy a társadalom és gazdaság összes szereplőjét megmozgassa, kulturálisan érzékeny módon közelítsen a helyi jellegzetességekhez, valamint össznemzeti célok érdekében történjen. (Akpınar, 2015) A hatékony helyi jelenlét megvalósítása tehát Törökország számára sokkal inkább a partneri együttműködésben, mintsem a segélyezés csupán török szempontok szerinti megvalósításában rejlik.

Törökország afrikai kapcsolatainak előnyére válik, hogy segélyező és fejlesztési politikáiban az afrikaiak sokkal kevesebb fenyegetést látnak, mint a hagyományos nyugati aktorok ilyen irányú tevékenységeiben. A törökök relatíve tiszta lapokkal és muszlim kötődéssel az afrikai muszlimok szemében különösen megbízható partnereknek tűnnek. Bár a segélyszervezetek hivatalosan nem vallási alapon segítenek, a legtöbb esetben a háttérben igenis sejthető, hogy az iszlám fontos szerephez jut, minthogy azok elsősorban muszlim többségű területeken gyakorolják tevékenységüket. (Kalaycioglu, 2011: 1295) Általánosságban a törökök Afrika-politikájának előnye, hogy a nyugati színvonalú szolgáltatásokat és technikákat nem nyugati attitűddel és háttérrel valósítják meg (Camacho et al., 2015: 83)

Természetesen azonban a török segélyszervezetek sem mentesek azonban a segélyek egyoldalú és központosított elosztásától. Így például Szomáliában a török hozzájárulás döntő része Mogadishura és környékére, a somáli kormány ellenőrzése alatt álló területekre koncentrálódik. Természetesen arra is vannak bizonyítékok, hogy az általuk biztosított anyagi és pénzügyi javak nem a megfelelő kezekbe kerültek, sőt konfliktusterületeken akár a háborúzó felek érdekeit is szolgálhatták. (Achilles et al., 2015: ii) Ekképpen a török kormányzati és nem kormányzati szervezetek sem maradhattak kívül a helyi politikai erők konfliktusain: 2013. július 27-én az al-Sabáb nevű befolyásos helyi terrorszervezet megelégedve a török sikereket, támadást intézett a mogadishui török nagykövetség ellen, ahol egy ember meghalt, három pedig megsebesült. Erdoğan 2015-ös látogatása előtt pedig éppen az ellen a hotel ellen történt támadás, ahol a török delegáció is tartózkodni készült. (Ozkan–Orakci, 2015: 2)

Kilátások és javaslatok

A tanulmányban a török–afrikai kapcsolatokat a nemzetközi kapcsolatok világának egy alapvetően pozitív fejleményeként írtam le, s ekképpen a kapcsolatok elmélyítése olyan cél, melynek érdekében érdemes tovább dolgozni. A legfőbb cél a hosszú távú és tartós kapcsolatok kialakítása, s ennek érdekében a magas szintű állami kapcsolatokon túlmutatóan, a gazdaság, a kultúra és a fejlesztési és segélypolitika mindennapi résztvevői közötti kapcsolatok kialakítására is szükség van. Az államközi kapcsolatok fontosak, de nem jelenthetik a felek közti kapcsolatok egyetlen dimenzióját, hanem a kapcsolatok „szervesülését” igenis az állam alatti szereplők másik fél irányába mutatott aktivitása hozhatja csak meg. Államközi

szinten ugyanakkor érdemes lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a felek közti közös parlamenti munkabizottságok tevékenységére, valamint különféle baráti társaságok kialakítására, mely a diplomáciai szint képviselőitől kezdve a vállalkozói rétegeken át a kulturálisan elkötelezett emberek török–afrikai kapcsolatokba való becsatornázását is szolgálná.

Afrika sok szempontból a jövő kontinense: a hatalmas mértékű népességrobbanás egyszerre jelent lehetőséget (fiatalok magas aránya a társadalmon belül) és kihívást mind a kontinens országai, mind pedig a nemzetközi közösség számára. Hogy ezek közül melyik irányba sikerül a kontinens országainak elmozdulnia, abban a Törökországhoz hasonló nemzetközi szereplők kulcsszerepet játszanak. Ha Afrika egy hatalmas problémahalmaz marad, akkor az az összeköttetések révén a 21. században a világ egészének problémájává emelkedik. Így Törökország mint az afrikai kapcsolatok aktív résztvevője számára stratégiai célok követése Afrikával kapcsolatban már ezen a ponton is kimondottan fontos: az Afrikában rejlő lehetőségekből Törökország a jövőben még többet profitálhat, ha kapcsolatait és az Afrika iránt való elköteleződését már most megalapozza. A célok meghatározásán túl természetesen azok rangsorolása is szükséges.

Törökország részéről feltétlenül szükséges annak további hangsúlyozása, hogy az „afrikai nyitás” ne csupán számára, hanem afrikai partnerei számára is előnyös legyen. 2014 végén például a török kivitel Afrikába 13,74 milliárd dollárra rúgott, míg az Afrikából való behozatal csupán 5,93 milliárd dollár volt. (Öztürk–Eke, 2015: 39) A szabadkereskedelmi egyezmények kiterjesztésének elősegítése viszont segíthet a kereskedelmi egyensúly létrehozásában.

Ahhoz, hogy a pénzügyi és befektetési korlátok enyhüljenek, illetve megszűnjenek, Törökországnak a gazdaságilag kiemelkedő szereppel bíró afrikai partnereinek helyi állami bankjaiban török bankfiókot, képviseletet kell nyitni. Ugyanígy a különféle közös szakmai és munkaszervezetek is megkönnyíthetik a másik fél irányába mutató kezdeményezések megvalósulását. Érdemes lenne egy közös afrikai–török kereskedelmi szervezet létrehozása, melynek képviselete valamelyik afrikai városban lenne. Ez a szervezet az afrikai és törökországi szabályozási környezetben történő eligazodást, valamint közös befektetési és kereskedelmi projektek megvalósítását szolgálhatná. (Öztürk–Eke, 2015: 43)

Az államközi diákcsera programokon túl különösen fontos a törökországi és afrikai egyetemek, oktatási intézmények és kutatóközpontok közti együttműködések kialakítása, vagyis az állam alatti szinten mozgó, politikai irányvonalától független, mindennapi összeköttetések megvalósítása. Ezek elősegíthetik a közös tudományos és technológiai kutatásokat, melyek különféle afrikai és törökországi kutatóközpontokon keresztül a felek együttes részvételével történhetnének. Ennek a tudományos cserefolyamatnak kétirányúnak kell lennie: nem szabad csupán afrikai diákok törökországi oktatásáról szólnia, hanem a törökök afrikai egyeteme felé irányuló mobilitását is nagyobb mértékben kellene elősegíteni. Az ehhez hasonló közös tevékenységek ugyanis alapvetően hozzájárulnak az egymásról szerzett ismeretek elmélyítéséhez, bővüléséhez és terjesztéséhez, valamint a tudományos kutatások

számának és minőségének növekedéséhez. Mindezek nem csupán az országimázs szempontjából kiemelt jelentőségűek, hanem a kapcsolatok hosszútávú fenntartásához is elengedhetetlenek: a törökök és afrikaiak közti sűrű interakciók világa jelenleg még egy generáció óta sem tart.

Bármilyen gazdasági és kulturális együttműködés alapja a nyelvi akadályok leküzdése, mely konkrétan a törökök afrikai tevékenységének esetében, még ha a helyi nyelvét nem is, de az angol, francia vagy arab nyelv ismeretét jelenti. Szomorú tény azonban, hogy Törökországban nincs olyan egyetem, ahol bármilyen afrikai nyelvet tanítanának (Öztürk–Eke, 2015: 41). Ugyanígy az afrikaiak körében a török nyelv népszerűsítésére van szükség, melyre kiváló eszközzel rendelkeznek a már említett török alapítású iskolák (Gülen-iskolák), illetve a török televíziós sorozatok. Az oktatási tevékenység az egyik legsikeresebb területe a török fejlesztéspolitikai kezdeményezéseknek. Ezen intézmények leépülésének kockázata (a Gülen-mozgalom elleni politikai fellépés) az egyre növekvő számú helyi ifjúság számára beláthatatlan következményekkel járhat és Törökország nemzetközi imázsára is romboló hatást gyakorolhat.

A nemzetközi kapcsolatokban a kulturális kapcsolatok jelentik azt a szintet, melynek eredményei, termékei a legszélesebb körben terjeszthetők a fogadó lakosságon belül. Ekképpen egymás gazdag kulturális örökségének megismerése különféle kulturális népszerűsítő programokon keresztül lehetséges (fesztiválok, kiállítások, ismeretterjesztő kiadványok). A kapcsolatok fejlesztésének és ápolásának helyi résztvevőit összekötendő fontos szerepet tölthet be a testvérvárosi hálózatok kialakítása is.

Az új kapcsolatok létesítése során, vagy új szereplők a már meglévő kapcsolati hálóba való bevonása esetén hasznos lenne egy olyan, közös tapasztalatokon alapuló adatbázis, mely tartalmazná az eddigi afrikai török tapasztalatok kiértékelését, és információs bázisként szolgálna az új kezdeményezések számára. Problémát jelent azonban, hogy sok esetben az egyes török szervezetek, vállalkozások afrikai tevékenységéről nem készülnek rendszeres jelentések, vagy azokat nem publikálják, így az új szereplők számára olykor a nulláról indulva kell az új területen a tevé-

Afrika sok szempontból a jövő kontinense: a hatalmas mértékű népességrobbanás egyszerre jelent lehetőséget (fiatalok magas aránya a társadalmon belül) és kihívást mind a kontinens országai, mind pedig a nemzetközi közösség számára. Hogy ezek közül melyik irányba sikerül a kontinens országainak elmozdulnia, abban a Törökországhoz hasonló nemzetközi szereplők kulcsszerepet játszanak.

kenységüket megalapozniuk. Az információ-megosztás révén a civil szervezetek tevékenységének összehangolása még hatékonyabban és még célzottabb módon válna lehetővé, megelőzve a tevékenységi körök átfedéséből adódó ellentmondásokat. Mindemellett természetesen az afrikai viszonylatban tevékenykedő török civil szervezetek számára nagyobb állami forrást is érdemes lenne biztosítani. Mindez egyrészt Törökország nagyobb „láthatóságát” eredményezné Afrikában, másrészt pedig lehetővé tenné a kontinens több problémájának kezelését.

Lényeges szerepe van annak, hogy az EU és Törökország – mint a Mediterrán térség stabil politikai rendszereit magában foglaló közösség – összehangolja a déli válságövezettel kapcsolatos fejlesztéspolitikai koncepcióit. Törökországnak az ENSZ és más nemzetközi szervezetek afrikai célkitűzéseit és érdekeit is figyelembe vevő, nemzetközi szervezetekkel együttműködő Afrika-politikát érdemes megvalósítania. ✨

Jegyzetek

- 1 Az alábbi tanulmány a PAGEO Alapítvány támogatásával készült.
- 2 Az oszmán múltnak mint a mai Törökország előzményeinek hangsúlyozását, vagyis az oszmanizmusra való hivatkozást két tényező is problematikussá teszi: egyrészt a birodalom „török jellege” leginkább csak az 1870-es évektől datálható, másrészt pedig nem bizonyítható, hogy Törökország egy adott külpolitikai lépése az ún. neo-ottomanizmus egyik megnyilvánulása-e vagy sem. Bármit is csinál Törökország Afrikában, illetve annak valaha oszmán uralom alatt álló területein, az ezen hivatkozási rendszer részeként és elutasításaként is egyaránt kommunikálható. E meghatározhatatlanság miatt nem érdemes a neo-ottomanizmus jelenségét túldimenzionálni, mert ebben a képlékeny fogalomban tetszés szerint benne lehet minden, amit Törökország az egykori Oszmán Birodalom területén csinál. S minthogy minden oldalról ilyen területek veszik körül, elég nehéz úgy aktivizálni a török külpolitikát a környező régiók viszonylatában, hogy a kormány ne kerüljön a birodalmi politika felélesztésének vádjá alá.
- 3 Lásd részletesen: törökül Hazar (2003), Kavaz (2006), illetve újabban angolul Minawi (2016).
- 4 A 16. században Algéria és az ottani kalózok az oszmánok vazallsaiként sokáig a spanyol nagyhatalmiság földközi-tengeri kerékkötői voltak. (Gürkan, 2010) A 19. század második felében az oszmánok is egyre erősebb kontroll alatt próbálták a még megmaradt területeiket tartani és egyfajta gyarmatosító attitűdöt vettek fel, így például Líbia esetében. (Deringil, 2003)
- 5 A békés és pragmatikus megközelítést bizonyítja az apolitikus hozzáállás is, melyet Törökország a térség vezetőivel alakít ki. Természetesen ez az állítás nem minden esetben megvalósítható, elég csak a helyi politikai viszonyokba való beavatkozás egyik példaként említeni a Nyugaton vitatott szudáni vezető, Omár al-Basír melletti kiállást 2008-ban. (Korkut–Civelekoglu, 2012)
- 6 Ennek a politikának a párhuzamát lehet felfedezni Kína „kezdeti” Afrika-politikájának egyik legfontosabb célkitűzésében is. Peking célja ugyanis az volt, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagjai közül Tajvant saját magával cserélje le. A váltás sikerében a függetlenedő afrikai országok támogatása nagy szerepet játszott, a kínai lobbifunkció Afrikában tehát 1971-re sikerrel járt. Az 1970-es évek Afrikára fókuszáló kínai külpolitikai stratégiájáról ld. részletesebben: Tarrósy, 2008: 83.
- 7 Erről ld. még: Marsai, 2016: 296-313.
- 8 Az Afrikáért való „második versenyfutás” közepette hasznos kontextuális elem a török és a kínai Afrika-politika alapjainak összehasonlítása. Míg Kína – az EU-val szemben – nem kondicionálja befektetéseit és segélyeit, hanem azokat tisztán pragmatikus módon közelíti meg,

addig Törökország leginkább a muszlim országokra fókuszál, illetve a közvetlenebb, személyes kapcsolatokra épít, s ekképpen – Kínával ellentétben – egyenlő partnerként jelenik meg az afrikai üzleti világban. Míg Kína nagyarányú humán erőforrást exportál Afrikába, addig Törökország törekszik ezt a fajta „rátelepedést” és gyarmatosító magatartást elkerülni (a „tisztá állam” koncepciója), s így segélyezési és befektetési politikájában a helyi problémákra helyi erőforrások és helyi személyi állomány bevonásával próbál válaszokat adni.

Felhasznált irodalom

- Achilles, Kathryn et al. (2015): „Turkish Aid Agencies in Somalia. Risks and Opportunities for Building Peace”. Saferworld and Istanbul Policy Center
- Afacan, Isa (2013): „The African Opening in Turkish Foreign Policy”. *Ortadoğu Analiz.* 5 (52) 46–54. pp.
- Akpınar, Pınar (2013): „Turkey’s Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy”. *Turkish Studies.* 14 (4) 735–757. pp.
- Akpınar, Pınar (2015): „Turkey’s Engagement in Africa’s Development”. Istanbul Policy Center, Workshop Report
- Alexander, Paul (2017): „Turkey on Diplomatic Push to Close Schools Linked to Influential Cleric”. *Voice of America.* <https://www.voanews.com/a/turkey-erdogan-gulen-schools/4010073.html>
- Apaydın, Fulya (2012): „Overseas Development Aid Across the Global South: Lessons from the Turkish Experience in Sub-Saharan Africa and Central Asia”. *European Journal of Development Research.* 24. 261–282. pp.
- Bacık, Gökhan – Afacan, Isa (2013): „Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse”. *Turkish Studies.* 483–502. pp.
- Bayram, Mürsel (2016): „Türk Dış Politikasının Değişim Parametresi Olarak Afrika Açılımı Ve İnsanî Diplomasi Faaliyetleri”. [Az afrikai nyitás és a humándiplomáciai tevékenység mint a török külpolitika változó paramétere] In: *Türkiye’de ve Dünyada Dış Yardımlar.* Nobel Akademik Yayıncılık
- Bilgic, Ali – Nascimento, Daniela (2014): „Turkey’s New Focus on Africa: Causes and Challenges”. *NOREF Policy Brief*
- Camacho, Paul R. et al. (2015): „Soft Power: The Turkish Effort in Somalia”. *The GLOBAL. A Journal of Policy and Strategy.* 1 (2) 71–90. pp.
- Cannon, Brendon J. (2016): „Turkey in Kenya and Kenya in Turkey: Alternatives to the East/West Paradigm in Diplomacy, Trade and Security”. *African Journal of Political Science and International Relations.* 10 (5) 56–65. pp.
- Davutoğlu, Ahmet (2014): „The Restoration of Turkey: Strong Democracy, Dynamic Economy, and Active Diplomacy”. *SAM Vision Papers,* No. 7.
- Davutoğlu, Ahmet (2016): *Stratégiai mélység. Törökország nemzetközi helyzete.* Budapest: Antall József Tudásközpont.
- Deringil, Selim (2003): „They Live in a State of Nomadism and Savagery’: The Late Ottoman Empire and the Post-Colonial Debate”. *Society for Comparative Study of Society and History.* Vol. 45, No. 2. April, 311–342. pp.
- Efe, Mustafa (2015): *Afrika’yı Anlamak ve Afrika-Türkiye İlişkiler.* Ankara: Murat Kitabevi
- Ermağan, Yrd. Doç. Dr. İsmail (2014): *Dünya Siyasetinde Afrika 1–2.* [Afrika a világpolitikában 1-2] Nobel Akademik Yayıncılık
- Gürkan, Emrah Safa (2010): „The Centre and the Frontier: Ottoman Cooperation with the North African Corsairs in the Sixteenth Century”. *Turkish Historical Review.* 1: 125–163. pp.
- Hazar, Numan (2003): *Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri* [Afrika a globalizáció folyamatában és a török-afrikai kapcsolatok]. Yeni Türkiye Yayınları

- Ipek, Pinar (2013): „Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agency”. *Foreign Policy Analysis*. 1–21. pp.
- Kalaycioglu, Sema (2011): „Between Mission and Business: Turkey’s New Approach to Africa”. *Journal of US-China Public Administration*. 8 (11): 1288–1297. pp.
- Kasapoğlu, Can (2013): „Future MENA Threat Landscape and Turkey’s Defense Posture”. *Ortadoğu Analiz*. 5 (54): 35–44. pp.
- Kavas, Ahmet (2006): *Osmanlı Afrika İlişkileri. [Az oszmánok afrikai kapcsolatai] TASAM Yayınları*
- Kirişçi, Kemal (2009): „The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state”. *New Perspectives on Turkey*. 40: 29–57. pp.
- Korkut, Umüt – Civelekoglu, Ilke (2012): „Becoming a Regional Power While Pursuing Material Gains. The Case of Turkish Interest in Africa”. *International Journal*. 187–203. pp.
- Marsai Viktor (2016): „Törökország Afrika-politikája”. In: Baranyi, Tamás Péter – Szálkai, Kinga (szerk.): *Újhold: A török külpolitika útkeresése a 21. század elején*. Budapest: Antall József Politika- és Társadalomtudományi Tudásközpont. pp. 296–313.
- Minawi, Mostafa (2016): *The Ottoman Scramble for Africa. Empire and Diplomacy in the Sahara and the Hijaz*. Stanford University Press
- Ozdemir, Cagri (2015): „Analysis: Turkey strengthens ties in Africa”. *Middle East Eye*. <http://www.middleeasteye.net/in-depth/features/turkeys-africa-opening-keeps-its-pace-286868208>
- Ozkan, Mehmet (2010): „What Drives Turkey’s Involvement in Africa”. *Review of African Political Economy*. 37 (126): 533–540. pp.
- Ozkan, Mehmet (2011): „Turkey’s ‘New’ Engagements in Africa and Asia: Scope, Content and Implications”. *Perceptions*. 16 (3): 115–137. pp.
- Özkan, Mehmet (2013): „Does ‘rising Power’ Mean ‘rising Donor’? Turkey’s Development Aid in Africa”. *Africa Review*. 5 (2): 139–147. pp.
- Özkan, Mehmet – Akgün, Birol (2010): „Turkey’s Opening to Africa”. *Journal of Modern African Studies*. 4 (48): 525–546. pp.
- Ozkan, Mehmet – Orakci, Serhat (2015): „Viewpoint: Turkey as a ‘political’ Actor in Africa – an Assessment of Turkish Involvement in Somalia”. *Journal of Eastern African Studies*. 1–10. pp.
- Öztürk, Hasan – Eke, Hatice (2015): „Gelecek Vadeden Kıta: Afrika”. [Kontinens a jövőből: Afrika] *Bilgesam Rapor*. No: 70. Letöltve: <https://docplayer.biz.tr/10927326-Gelecek-vadeden-kita-afrika-bilge-adam-lar-kurulu-raporu.html>
- Rudincová, Kateřina (2014): „New Player on the Scene: Turkish Engagement in Africa”. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*. No. 25: 197–213. pp.
- Şahin, Yrd. Doç. Dr. Mehmet (2010): „‘Anadolu kaplanları’ Türkiye’yi Ortadoğu ve Afrika’da etkili kılıyor”. [Az ‘anatóliai tigrisek’ a török közel-keleti és afrikai befolyás szolgálatában] *Ortadoğu Analiz*. 2 (17): 94–99. pp.
- Shinn, David (2015): „Turkey’s Engagement in Sub-Saharan Africa: Shifting Alliances and Strategic Diversification”. *Chatham House Research Paper*
- Siradag, Abdurrahim (2015): „Benevolence or Selfishness: Understanding the Increasing Role of Turkish NGOs and Civil Society in Africa”. *Insight on Africa*. 7 (1): 1–20. pp.
- Tamçelik, Doç. Dr. Soyalp (2014): *Küresel Politikada Yükselen Afrika. [Afrika felemelkedése a globális politikai színtéren] Gazi Kitabevi*
- Tank, Pinar (2013) „Turkey’s New Humanitarian Approach in Somalia”. *NOREF Policy Brief*.
- Tarrósy, István (2008): „Sino–afrikai kapcsolatok a világpolitika rendszerében. Kölcsönös hasznok és lehetőségek a 21. században”. *Külügyi Szemle* 7(4): 81–93. pp.
- Tarrósy, István (2014): „The Relative Importance of the Various Forms of ‘Unconventional Diplomacy’ in a New Era of Summit Diplomacy”. *Tradecraft Review* No. 2. 72–88. pp.
- “TİKA. Turkey and Africa Join Hands.” n.d.
- Uchihara, Kieran E. (2008): „Continuity and Change in Turkish Foreign Policy Toward Africa”. *Akademik Bakış*. 2 (3): 43–64. pp.

		Török nagy- követtség	Törökországi nagykövettség	Katonai attasé	Keresk- edelmi konzu- látus	DEIK bizottság	TIKA	Yunus Emre Intézet	Turkish Airlines járatok	Meg- egyezés védelmi-	Katonai	Török hadserg kéiképzési tevékeny- sége	Katonai és civil segély	Vizum- mentesség
1	Algéria	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
2	Angola	x	x		x	x				x3			x6	
3	Benin	x	x						x	x2			x6	
4	Bissau-Guinea													
5	Botswana	x								x3				x
6	Burkina Faso	x	x						x	x3	x	x	x	
7	Burundi													
8	Comore-szigetek													
9	Csád	x	x		x	x	x		x	x2			x6	
10	Dél-Afrika	x	x	x	x	x		x	x	x3		x		x
11	Dél-Szudán	x	x		x					x1				
12	Dzsibuti	x	x			x	x		x	x1		x		
13	Egyenlítői Guinea					x			x					
14	Egyiptom	x	x	x	x	x	x	x	x	x1	x4	x		
15	Elefántcsontpart	x	x		x	x			x		x4		x6	
16	Eritrea	x							x					
17	Etiópia	x	x	x	x	x	x		x	x3	x	x	x6	
18	Gabon	x	x						x	x3				
19	Gambia	x	x			x				x2	x4	x	x	
20	Ghána	x	x	x	x	x			x	x2	x		x6	
21	Guinea	x	x										x6	
22	Kamerun	x			x	x	x		x	x2		x	x6	
23	Kenya	x	x	x	x		x		x	x3		x	x6	x
24	Kongói DK	x	x	x					x	x3				
25	Kongói Közt.	x	x		x	x				x2	x4		x6	
26	Közép-Afrikai K.													
27	Lesotho													
28	Libéria													
29	Líbia	x	x	x	x	x	x			x3	x	x		x
30	Madagaszkár	x			x				x	x3	x4	x		
31	Malawi													
32	Mali	x	x	x	x	x			x	x3	x	x	x6	
33	Marokkó	x	x	x	x	x		x	x	x3		x		x
34	Mauritánia	x	x			x			x	x3	x4	x	x	
35	Mauritius									x3				x
36	Mozambik	x			x	x			x	x3			x6	
37	Namibia	x					x			x3				
38	Niger	x	x						x	x3			x6	
39	Nigéria	x	x	x	x	x			x	x3		x	x6	
40	Ruanda	x	x			x			x	x3	x4			
41	Sao Tomé és P.													
42	Seychelles-szk.													x
43	Sierra Leone													
44	Szenegál	x	x	x	x	x	x		x	x2	x4	x	x	
45	Szomália	x	x	x			x		x	x3		x	x	
46	Szudán	x	x	x	x	x	x	x	x	x2				x
47	Szváziföld													x
48	Tanzánia	x		x	x	x			x	x3			x6	x
49	Togo								x				x6	
50	Tunézia	x	x	x	x	x	x		x	x	x5	x	x6	x
51	Uganda	x	x	x	x	x			x	x3			x6	
52	Zambia	x	x		x				x	x3				x
53	Zimbabwe	x								x3				
54	Zöld-foki Közt.													

Forrás: Öztürk–Eke, 2015: 44–45

x1 Aláírta a védelmiipari együttműködésről szóló megegyezést, de nem ratifikálta és nem emelte törvényerőre

x2 Aláírta és ratifikálta is a védelmiipari együttműködésről szóló megegyezést, de nem emelte törvényerőre

x3 A védelmiipari együttműködésről szóló megegyezés tárgyalási szakaszban van

x4 Katonai együttműködési megegyezést aláírta, de nem emelte törvényerőre

x5 A katonai együttműködési megegyezésről folyó tárgyalások zajlanak

x6 Külső katonai segítségnyújtás tervben van

A szerzőről

Dudlák Tamás
Ph.D. hallgató,
Pécsi Tudományegyetem
Földtudományok Doktori Iskola

About the Author

Tamás Dudlák
Ph.D. student, University of Pécs
Earth Sciences
Doctoral School

@

dudlaktamas@gmail.com

English Abstract

Southern opening – Turkish soft power in Sub-Saharan Africa

This article discusses the relations of Turkey with Sub-Saharan Africa from political, economic and cultural points of view. The focus is laid on the performance of Turkish institutions on African ground, assessing not only governmental, but also humanitarian and civil initiatives. The non-governmental factors are especially important with regard to Turkish African policy: the so-called Anatolian tigers and their associations both within the Justice and Development Party (from 2002 onwards) and outside the scope of traditional state diplomacy exerted their influence on the political activity of Turkey in general and in “newly discovered” territories such as Africa, in particular. This new, globalized middle class formed the most important social and economic motivations behind the Turkish opening to Africa creating space for public diplomacy and thus contributing to the democratization of Turkish foreign policy.

With regard to Africa, Turkey is the most active donor of the world proportionately to its economic performance. Several Turkish organizations (TİKA, İHH, Diyanet Vakfı, TUSKON, MÜSİAD, Kızılay, Hizmet) work in the fields of humanitarian assistance and development aid. They try to make benefit from cultural and religious proximity thus relying on direct connections with the locals and convey services of Western standard without Western attitude.